BIBLIOTECA ACADEMIEI

CÂTEVA FĂRÂME

DIN

CORESPONDENȚA LUI ALEXANDRU VODĂ GHICA

DOMN ȘI CAIMACAM AL ȚERII-ROMÂNEȘTI

DE

N. IORGA
Membru Corespondent al Academiei Române.

Ședința dela 27 Octomvrie 1906.

Pe când corespondența lui Vodă Știrbei s'a păstrat destul de bine în registrele și scrisorile răslețe rămase în stăpânirea familiei, avem mult mai puțin material dela Alexandru Ghica, Domnul din 1834, Caimacamul din 1856-8. Câteva acte se află la moșia lui, Pașcani, în Ilfov, astăzi proprietate a d-lui N. Filipescu: le-am tipărit, parte în vol. XI din *Studii și documente*, parte în anexele la memoriul meu despre *Viața și Domnia lui Barbu Știrbei* în *Analele* acestea, vol. XXVIII. D-na Adina Olănescu, nepoată de nepot a lui Alexandru Ghica, are încă un mic număr de hârtii, privitoare mai mult la Căimăcămia dinaintea Unirii.

Publicarea lor e, cred, o contribuție folositoare la istoria împrejurărilor noastre politice din veacul al XIX-lea.

I.

Proiectele cari n'au fost aduse la îndeplinire sunt de sigur mai interesante decât celelalte. Unul din cele mai curioase cari s'au înnecat la noi, e acela privitor la aducerea în stare navigabilă a brațului Sulinei. El fu alcătuit la 1839, îndată după izbucnirea prosperității noilor porturi libere dunărene, și la el aderară Huber și

www.dacoromanica.ro

Cunningham din Galați, iar din Brăila Dalmatinii Milanovich și Teodorovich.

Galați, 10 Decemvrie s. v. 1839.

G. C. Huber și Charles Cunningham, «directeurs de Galatz», Th. Milanovich și I. D. Theodorovich, «d° d'Ibraïla» aderează provizoriu la un «Prospectus d'une société pour rendre plus profonde l'extrémité du Danube à l'embouchure de Sulina».

«Depuis plusieurs années cette bouche, abandonnée et privée de toute surveillance, s'encombre de plus en plus et se barre tellement qu'il y a à craindre que, par suite des temps, laissée ainsi négligée, [elle] ne vînt tout a fait embarrassée et obstruée.» Ea variază ca adâncime între 9 și 11 picioare engleze, față de 12—14, ce erau cu 7—10 ani înainte. «Pourtant, dans cette époque, le Gouvernement qui occupait les rives employait des moyens, sinon bien efficaces et valides, au moins valables et suffisans pour tenir autant que possible dégagée cette embouchure, se servant, par exemple, d'exempter plusieurs villages voisins de toute espèce de contribution, sous condition que les habitans tiendraient continuellement propre l'embouchure de Sulina». Și inundațiile vin din reaua scurgere a Dunării în Mare.

O singură mașină cu aburi sau cu *cavafango* ar puteà rupe bancul de 150—200 de picioare de nisip și țineà apa la adâncimea de 15 picioare. Totalul cheltuelilor ar fi de 20.000 de livre sterlinge; pe an s'ar cheltui apoi 13.000 altele. Ar veni 1.500 de corăbii pe an, și societatea ar culege dela ele 15.680 de livre sterlinge. «Nous proposons de former une société de 100 actions à tallaris d'Espagne 100 par action»; nimeni nu ar puteà să aibă mai mult de cinci: fiecare va plăti la început $2^1/_2$ taleri sau, «en cas d'excédent», alți $2^1/_2$. Adunarea acționarilor s'ar țineà la Galați sau Brăila.

II.

Al doilea act e recomandarea de către Nesselrode a lui Dașcov, ca înlocuitor în postul de consul rusesc în București al lui Titov, mutat la Constantinopol. Consilierul de colegiu I. de Dașcov venià tocmai din Danemarca. Față de purtările altor reprezentanți ai Puterii protectoare, ca Rukmann de pildă, cel cu vestitul «articol adițional», atitudinea lui Dașcov a putut să pară cumpătată, cruțătoare și cuminte. Totuș el a fost acel ce a provocat căderea lui Alexandru Ghica (Octomvrie 1842), prin uneltirea consulatului bulgăresc din Brăila (1). El erà consul al Rusiei în 1848, și în înprejurările

(1) V. *Studii și documente*, XI, p. 248 și u. și aici, mai departe.

www.dacoromanica.ro

revoluționare din acest an el a avut un rol, mult discutat în certele dintre căpeteniile mișcării și până acuma rămas încă nelămurit. Plecând din București, el ajunse la Petersburg șambelan, consilier de Stat efectiv și director chiar al vestitului Departament Asiatic dela Ministeriul de Afaceri Străine. Nu odată Domnul numit la 1849, Barbu Știrbei, cerù sfatul acestui om al cărui glas erà hotărîtor în afacerile orientale. Cariera lui fusese ajutată și de înrâurirea bătrânului Dașcov, care aveà prin 1830 Departamentul Justiției și care ar fi avut o parte însemnată în alcătuirea Regulamentului Organic (1).

Mon Prince,

Sa Majesté l'Empereur ayant jugé convenable de charger Mr. le Conseiller d'État Titoff d'une mission temporaire à Constantinople, et ne voulant point que cette circonstance amène une interruption dans l'exercice des fonctions dont il est investi dans les Principautés de Valachie et de Moldavie, a daigné confier à Mr. le Conseiller de Collège Daschkoff le soin de se rendre à Bucarest pour prendre la gestion du Consulat-Général jusqu'au retour de Mr. Titoff.

Personne ne saurait mieux que vous, Mon Prince, apprécier dans toute son étendue l'avantage de cette disposition, qui est une nouvelle preuve de la sollicitude que la Cour Impériale se plaît à vouer à un pays que les traités ont placé sous sa protection, et dont le bonheur et la tranquillité formeront toujours un des objets les plus constants de Ses vœux. Personne aussi ne pourra contribuer davantage à réaliser ces intentions généreuses que vous, Mon Prince, en prêtant au délégué de Sa Majesté le concours de Votre appui et en établissant les rapports personnels avec lui sur un pied de mutuelle franchise et de confiance.

Veuillez donc, Mon Prince, accueillir Mr. Daschkoff avec cette bienveillance qui vous caractérise. La connaissance que nous avons de ses talents, ainsi que de sa prudence et de son zèle, nous est garant du soin qu'il mettra à exécuter les intentions de l'Empereur, et, comme ses intentions n'ont d'autre but que de veiller à la stricte exécution des lois organiques, de raffermir l'autorité légale et de préserver la Valachie des idées révolutionnaires de notre temps, Vous pouvez être convaincu d'avance, Mon Prince, de trouver en lui l'assistance la plus cordiale et la plus efficace pour Vous appuyer et Vous aider à triompher des obstacles d'une position dont nous sommes loin de méconnaître la difficulté et l'importance.

(1) *Mărturii istorice privitoare la Știrbei Vodă*, p. 227.

www.dacoromanica.ro

En attendant, nous lui avons recommandé de témoigner à Votre Altesse le juste contentement que nous éprouvons en voyant les résultats satisfaisants que Votre administration a obtenu[s] dans les derniers tems et de Vous assurer, en même tems, Mon Prince, des sentimens de bienveillance que Vous avez inspiré[s] par là à la Cour Impériale, ainsi que du désir constant que nous éprouvons de Vous en donner des preuves en toute occasion.

Agréez, Mon Prince, l'assurance de ma haute considération.

Nesselrode.

Le 5 août 1840.

III.

Mișcarea bulgărească izbucni pe la mijlocul lunii Iulie 1841 în Brăila și fu îndată potolită de colonelul Odobescu. Purtarea Domnului, care se poate urmări în corespondența sa cu acest plenipotențiar (1), fu cu desăvârșire corectă, ceeace, neapărat, nu împiedică bănuelile celor interesați să le hrănească.

Totuș împăciuirea lucrurilor prin mânile energice ale Cârmuirii nu închise chestia. Incă în Decemvrie, se vorbià de adunarea ostașilor turci la Măcin, precum se vede din această scrisoare către Mihalache Ghica, trimisă de un om de încredere:

Cu multă plecăciune închinându-mă, sărut prea-cinstita mănă Domnii Voastre, c. c. Mihalachi [Ghica].—Brăila.

Eŭ alt după aicĭ noŭ nu am ce alt a vă supune în cunoștința Domnii Voastre decât numaĭ aceștea:

1-iŭ. Vă alătur cu cinste Domnii Voastre un potret alŭ Împăratuluĭ Sărbescu, care am înțeles că s'aŭ adus aicĭ în oraș de un Vasilache Bacaloulu, în număr ca de vro treĭzecĭ bucățĭ, din Basarabiia, înpărțindu-să de numitul pe la națiia luĭ de Bulgarĭ, prin mijloace iconomicoase.

2-lea. Am înțeles dupe la mulțĭ, însă dupe la oamenĭ la care nu putem pune temeĭ în zisele lor, că în satul Măcinu, ce ieste vizavi cu Brăila, ar fi venit și vine oștire turcească în vel *(sic)* de Tătarĭ și Arapĭ și să vorbește că o să treacă în pământul acesta. Aceștea le-am văzut *(sic)* cunoscut și d. ocărmuitor, carele măine o să trimiță într'adins om de a vedea în satul Măcinu, și cu al doilea ecspediție voiŭ supune maĭ deslușit cunoștințiĭ Domnii Voastre. Și, cu toată plecăciunea, prea-plecat supus: *Thoma*. . . 841, Dech[e]mv[rie].

Cu prilejul agitațiilor bulgărești prin țară se purtà în adevăr chipul luĭ «Ioan Țarul bulgăresc (1190—205)», cu stema Bulga-

www.dacoromanica.ro

riei întovărășită de versuri după moda dela noi (lucrată după G. Jefarovici, în litografia A. Braun din Odesa)

IV.

Al patrulea act e scrisoarea lui Alexandru Ghica tânărul (din ramura lui Alexandru Scarlat Vodă prin fiul acestuia Grigore) (1), prin care vorbește unchiului său Alexandru Vodă despre moartea lui Mihalache Ghica, — cred. Fostul Domn încercă peste puțin a se așezà în țară, dar temerile lui Vodă Știrbei îl siliră, cu ajutorul Turciei, să plece înapoi în Apus (2).

1850, Decheмv. 30, București.

Prea-respectabile unchiule,

În urma plecateĭ mele scrisorĭ cu care nu am îndrăznit să vă daŭ deodată în cunoștință despre nenorocită întîmplare ce a măhnit obștește familiia noastră, încredințîndu-mă că Măriia Voastră aț aflat de la alțiĭ, nu am acum ce să maĭ zic, decît că aceasta a fost voința prea-înnalteĭ Providențe, la care niminea nu să poate înpotrivi, și, prin urmare, nefiind mijloc ca să să preschimbe după dorința omenească hotărîrile luĭ Dumnezeŭ, trebue să ne supunem lor și să priimim cu rezignație niște asemene pătrunzătoare măhnire. Dar de acum înnainte, prea-respectabile unchiule, familiia răposatuluĭ după firesc cuvînt urmează să-ș dobîndească ocrotirea și ajutorul părintesc al Înnălțimeĭ Voastre, și maĭ cu seamă în înprejurările greotăților de care ieste înpovărată. Această însă considerație rămîne la bunavoință și înțeleptele chibzuirĭ ale Înălțimeĭ Voastre.

În mijlocul măhnirĭĭ de care să află coprinsă familiia răposatuluĭ, precum și noĭ toțĭ ceilanțĭ, ne-am înveselit, vestindu-ne că Înălțimea Voastră după puțin aț hotărît să veniț în patrie și în mijlocul nostru.

Ieŭ această noutate n'am avut de unde să o dobîndesc decît din auzire și din grainica înțelegere ce am avut cu mătușă-mea Pulheriia (3): căcĭ alminterelea nu-m iera în putință să mă întemeez pă vre o încredințare înscrisă, nefiind norocit a mă învrednici de prevestitoare carte din partea Înnălțimeĭ

(1) V. *Genealogia familiei Ghica* (un sul tipărit, comunicat de d-na Adina Olănescu).

(2) V. *Viața și Domnia lui Știrbei Vodă*, II, în aceste *Anale*, XXVIII, p. 50.

(3) Pulheria sau Pulheriţa Mavros, soția lui Nicolae Mavros și sora Ghiculeștilor, care prezidă la toate serbările de Curte din vremea lui Grigore Vodă (1821—8) (Hurmuzaki, X, tabla, la *Mavru*).

www.dacoromanica.ro

Voastre, ce m'ar fi umplut de bucurie, precum și pe alții cărora aș fi comunicat-o și care doresc cu nerăbdare ca să să învrednicească a vă mai vedea. Aceasta însă a noastră așteptare vedem că deocamdată nu corespunde cu dorința voastră și nu cunoaștem pe cît oare și în viitor o să să mai întinză. Am judecat de a mea netăgăduită datorie să vă aduc prea-plecatele mele închinăciuni prin această supusă scrisoare și să vă fac cunoscută bucuriia de care sîntem coprinși. Nu știŭ însă dacă scrisoarea va apuca să ajungă mai nainte de a vă porni Înnălțimea Voastră către București. Cu toate acelea, ieŭ nu privesc în orice vreme și după verice înprejurare de mai puțin cuviincoasă înfățișarea dovezilor de adîncul mieŭ răspect cu care mă supt-însemnez

Al Înnălțimeĭ Voastre prea-plecat și nepot și supusă slugă:

Alexandru Ghica (1).

V.

Dela 1856, începe acum corespondența oficială cu Turcii, cu Ministerul Afacerilor Străine din Constantinopol.

1.

23 Septemvrie 1856. Fuad Pașa către Caimacamul Alexandru Ghica. Pentru a nu se mai lăsà la un domn Bordeanu pichetul de soldați austriaci cari i-au insultat soția.

2.

Ministère des Affaires Étrangères. Cabinet du Ministre.

Monsieur le Caïmacam,

J'ai reçu avec le plus grand plaisir la lettre que Votre Altesse a bien voulu m'adresser en date du 30 août, et j'ai été infiniment touché des sentiments que vous y exprimez. Le Gouvernement Impérial a toute confiance en ces sentiments, et votre récente nomination aux hautes fonctions qui vous ont été confiées dans un moment aussi important, en est une preuve non équivoque.

(1) Banul Mihaiu Ghica părăsise țara «pentru mai mulți ani» la 1842, subt Vodă Bibescu (*Mărturii privitoare la Știrbei Vodă*, p. 354).

www.dacoromanica.ro

Quant à moi, veuillez bien être persuadé que je m'empresserai toujours de seconder en tout ce qui pourra dépendre de moi les efforts de Votre Altesse dans l'accomplissement de la mission délicate qui lui est confiée.

Agréez, Monsieur le Caïmacam, les assurances de ma plus haute considération.

Le 23 septembre 1856. **Fuad.**

3.

24 Septemvrie 1856. Fuad Pașa către Caimacamul Ghica. Cu privire la cererea de a se întoarce acasă a colonelului Ioan Gigurtu, pe care «en 1853, lors de la retraite des troupes russes des Principautés, le Gouvernement d'alors l'avait délegué pour accompagner l'armée jusqu'à la frontière, mais qu'en suite, voulant soigner sa santé, qui était altérée, il s'est rendu en Allemagne dans ce but et y est resté jusqu'à présent».

O intervenție pentru îngăduirea întoarcerii lui Gigurtu se făcuse din partea Turcilor încă din 1855: el trecuse din Basarabia, cu *pașaport rusesc*, la Viena, unde se află atunci. Din mănăstirea Bistriței, la 1 Septemvrie, Știrbei răspundeà scurt că pribeagul «se găsește în categoria celor ce au urmat oastea rusească în retragerea ei din Principate și cărora intrarea în țară le-a fost oprită» (1).

VI.

Cunoscutul consul englez Colquhoun apare cu o recomandație:

Monseigneur,

Je prends la liberté d'envoyer ce peu de mots à Votre Altesse par Monsieur Gérasimo, en faveur de qui Votre Altesse m'a déjà exprimé des sentimens si bienveillans. [Il est] plus que jamais, je le crois, dans l'intérêt de Votre Altesse d'avoir dans les districts des personnes sur lesquelles vos amis peuvent compter, et, connaissant les dispositions de M. Gérasimo, je serai heureux de vous féliciter sur sa nomination dans le district de Teleorman, où vous avez besoin d'un homme influent par sa fortune et sa probité. La première le met à l'abri de tout soupçon de corruption, la seconde est une

(1) V și *Corespondența lui Știrbei Vodă*, pp. 568–9, 573.

www.dacoromanica.ro

recommandation sur laquelle Votre Altesse sait que je mets un haut prix.

Veuillez agréer, Monseigneur, l'expression de mon dévouement:

R. G. Colquhoun.

Agence d'Angleterre; le 26 février 1857.

Son Altesse Sérénissime Le Prince **Alexandre Ghyka**

VII.

Alexandru Ghica voià, de sigur, să fie Domn din nou. O hotărîre europeană de a se chemà Divane pentru a face cunoscute dorințele poporului românesc, i se păreà greșită, și iată cum se exprimă în notele sale, dacă ele nu se raportă la împrejurări ceva mai vechi:

La convocation du Divan-Général ne peut avoir dans les circonstances présentes un autre but que celui de narguer le pays et d'insulter odieusement la Puissance suveraine, qui annule la Convention de Balta-Liman.

Ce Divan, formé des sept ministres et d'une douzaine de fonctionnaires amovibles, ne représente que la seule et pure volonté du Hospodar, qui maintient dans ces différentes places les individus les plus notoirement dévoués à la Russie.

Ce Divan est le même qui a déclaré que le Hospodar Stirbey ne devait point obéir à la S. Porte.

Le Divan n'a pas qualité pour délibérer. Il a été institué comme comité consultatif. Son seul mandat est d'examiner les comptes. Mais il ne l'a point rempli. Il n'a fait qu'homologuer servilement les états des dépenses qui lui ont été présentés ; ce qui ne pouvait d'ailleurs être diféremment, puis qu'il ne jouit d'aucune ombre d'indépendance.

Remettre à ce Divan le soin d'opiner pour une mesure comme celle de l'augmentation de la milice et de la contribution des monastères, c'est confier au Hospodar lui-même la solution de ces questions et lui donner les moyens d'abuser et de gaspiller un capital qui est la seule réserve à lequelle il n'a pu toucher jusqu'à présent. Une administration, qui, sans rien créer d'utile, a dilapidé les revenus du pays et qui en a doublé les impôts, ne mérite point le mandat de confiance qu'elle sollicite.

VIII.

Intre hârtiile lui Alexandru Vodă Ghica e amestecat și acest interesant răspuns al Porții către ambasadorul francez cu privire la alegerile, la vestitele alegeri contestate ale Caimacamului Vogoridi, din Moldova (19 Iulie 1857):

www.dacoromanica.ro

14 Zilhigè 1273 (4 August 1857). Alì Mehmed Emin către Ministeriul francez. Poarta nu înțelege a jigni Franța, ci se va ținea de tratat. Ea va luà măsuri dacă va fi constatat că la alegerile moldovenești se vor fi săvârșit abuzuri de «les agents nommés par Elle». «Néanmoins, la S. Porte espère fermement que V. E. reconnaîtra de son côté aussi qu'afin de prendre une mesure dont la gravité est si évidente, elle est dans l'obligation de vérifier et de constater de quelle façon il a été procédé à l'exécution de ses propres ordres, et, comme le moyen le plus aisé de pratiquer cette enquête a semblé celui de faire venir les Caïmacams, en leur qualité de chefs d'administrations provisoires, chargés d'exécuter des ordres dont il s'agit, il a été jugé à propos de leur écrire de se rendre sitôt à Constantinople, en confiant à un vekil (représentant) l'administration temporaire du pays.

A l'arrivée des Caïmacams, ils seront interrogés sur leur conduite à l'égard de la manière dont ils ont rempli les ordres qu'ils étaient chargés d'exécuter. Après toutes les investigations les plus minutieuses, et après un examen des plus sérieux et des plus justes, le résultat de cette enquête sera soumis au jugement équitable (littéralement: au tribunal de l'équité) des Légations des Puissances contractantes. Il est positif que, s'il est officiellement prouvé que des illégalités ont eu lieu, la S. Porte pas plus qu'aucune autre Puissance ne pourra admettre des élections faites de manière illégale, et le Gouvernement Impérial se fait un devoir de déclarer dès à présent qu'en pareil cas il se croira fondé à les annuler.»

Cu aceasta e în legătură următoarea:

15 Zilhigè 731 (5 August).

Alì Mehmed Emin către Ministeriul francez. Făcând să atârne hotărîrea ei de verificarea alegerilor moldovenești, Poarta n'a înțeles să comunice Franței un refus. Se va scrie direct Impăratului.

Neapărat că o propunere ca aceasta: chemarea la Constantinopol, pentru ca să dea deslușiri, a amânduror Caimacamilor, priviți ca niște simple funcționari, bună pentru a pierde timpul, nu puteà să aibă nici o urmare.

IX.

La București stăteà, în calitate de comisar împărătesc, *muteșarul* sau consilierul Marelui Vizir, Safvet Efendi, și către el e îndreptat Caimacamul pentru o discuție privitoare la lista clerului în Septemvrie următor. La 2 ale lunii, se închisese termenul pentru

www.dacoromanica.ro

contestații, și între 7 și 17 trebuiau să se facă deosebitele acte de alegeri (1).

La 5 Septemvrie 1857, se trimite o interesantă telegramă turcească, dela Ministerul Afacerilor Străine, către Alexandru Ghica:

Reçu votre dépêche du 28 août concernant la liste du clergé. Je prie Votre Altesse de s'entendre à cet égard à *(sic)* Savvet Effendi, à qui j'ai écrit par télégraphe, en date du 3 septembre.

Pecete cu «Adm.-on teleg.-que Imp-le, Bucarest».

X.

Iată acum, cu ortografia și punctuația ei, o probă din telegramele ce vestiau rezultatele alegerilor dela 15 Septemvrie, când cei cinci deputați de fiecare plasă trebuiau să numească un deputat (2).

De la stația telegrafică din Bucureștĭ.

Depeșe telegrafice. No. 37. Ziceri 67.

Predat la Buzeŭ, la 1857, 1 ore, 45 min. după prînzŭ.

Onor. d. Iorgu Gika directoru onor. Secretariat de Statu, Bukurești.

Alegerea depotatului moșnenilor sau săvârșit astazĭ ku toate linistea, sau ales intrun glas fara votazie sekrete D. Pitaru Costake Ceokinesku suplicantul tribunalului tozi delegazi in numar de 29 lipsind numai unul l'au ridecat in sus declarand ca acesta este depotatul la divanul adhoc.

Administratoru D. Buzeu I. Margiloman. Nro. 8801.1857, Sept. 15.

XI.

Din 1858 avem răspunsul regelui grecesc Otto sau Othon la felicitările lui Ghica pentru împlinirea de douăzeci și cinci de ani de Domnie. Trebuie să se spuie că în epoca othoniană Grecia a fost necontenit prietenoasă față cu Principatele și că ziarele din Atena apărară statornic cauza românească, precum recunoaște însuș Bolintineanu într'unul din cele dintâi N-re ale ziarului său *Dîmbovița*, ieșit la 1858.

Mon Prince,

Les vœux que Votre Altesse a bien voulu m'exprimer à l'occasion du 25-me anniversaire de Mon arrivée en Grèce ont été bien agréables à Mon

(1) Sturdza, *Acte și documente*, V, p. 563 și urm.

(2) *Ibid.*, p. 565.

www.dacoromanica.ro

coeur et M'ont donné une nouvelle preuve des sentiments qui vous animent en faveur de ce pays. Je n'ignore pas la sollicitude que Votre Altesse a constamment montrée en faveur de Mes sujets établis dans la Principauté dont l'administration Vous a été justement confiée. Je saisis avec empressement cette occasion de Lui en exprimer de nouveau Ma reconnaissance, aussi bien que l'assurance de Mon estime et de Ma haute considération. Sur ce, Je prie bien qu'il vous ait en sa digne et sainte garde.

Athènes, ce 11/23 mars 1858.

A. R. Rangabé. *Othon.*

A Son Altesse le prince Alexandre Ghika, caymakame de Valachie.

XII.

Ghica își arătase durerea pentru atentatul dela Operă împotriva lui Napoleon al III-lea (14 Ianuarie). Răspunsul, din Maiu, e cam târziu :

Paris, le *(sic)* mai 1858.

Prince,

Je me suis empressé de mettre sous les yeux de l'Empereur la lettre que vous avez écrite à Sa Majesté, à la nouvelle de l'attentat du 14 janvier dernier. L'Empereur a été sensible aux vœux que vous adressez au Ciel pour la conservation de ses jours, et vous remercie de vous être associé avec tant d'effusion aux témoignages de sympathie qu'il a reçus de toutes parts.

Sa Majesté me charge d'être auprès de vous l'interprète de ses sentiments et de vous réitérer en son nom l'expression de son estime et de sa bienveillance.

C'est avec plaisir que je saisis cette occasion de vous offrir les assurances de ma plus haute considération.

Le Ministre des Affaires Étrangères: *(sic).*

Son Altesse le prince Alexandre Ghika, Kaïmacan de Valachie.

XIII.

Tot cu gândul la scopurile sale, Alexandru Vodă trimisese la Paris pe fratele său mai mic Dimitrie, și plenipotențiarul turcesc de acolo, Fuad, dădeà la plecare această scrisoare fratelui domnesc :

www.dacoromanica.ro

Paris, le 17 juin 1858.

Mon Prince,

Le prince Démètre Ghyka retourne à Bucharest. Je profite de l'occasion pour faire parvenir ces lignes à Votre Altesse, afin de me rappeler à son bon souvenir.

Vous connaissez, Mon Prince, combien j'ai à cœur les intérêts des Principautés: une ancienne prédilection et mes devoirs de service m'engagent à double titre à m'en occuper avec chaleur.

Je n'ai non plus besoin de dire à Votre Altesse combien j'apprécie hautement les services qu'Elle a rendus au pays et les qualités personnelles qui lui ont value l'estime et la considération de la Sublime Porte.

J'ai longuement entretenu le prince Démètre Ghyka de la situation actuelle et de la question qui nous préoccupe, et l'ai prié de vous rendre compte de vos entretiens. J'espère, Mon Prince, que le succès couronnera nos efforts communs et préparera enfin une ère de repos et de prospérité pour les Principautés.

Veuillez agréer, Mon Prince, la nouvelle assurance de ma haute considération.

Fuad.

Son Altesse Grégoire Ghyka, Caïmacam de Valachie, à Bucharest.

[Aceeaș greșeală și pe adresă.]

XIV.

In zadar s'ar căutà în ziarele timpului știri despre călătoria prin țară a principelui Albert de Prusia, care vizită Târgoviștea, Câmpulungul, Argeșul, dar și Buzăul și Râmnicul, întovărășit de d-rul Nicolae Crețulescu. O scrisoare a Principelui urmează.

Acest membru al Casei Domnitoare în Prusia ne făcuse, de alminterea, și altă dată cinstea de a veni să ne vadă, încă subt Vodă Știrbei (1).

Mon Prince,

Retournant d'une excursion en Crimée, je n'ai pu résister à la tentation de diriger mes pas dans un pays qui me rappelait les souvenirs les plus agréables d'un séjour antérieur. C'est à l'aimable prévenance et à la bonne

(1) *Corespondența lui Știrbei Vodă*, pp. 356--7.

www.dacoromanica.ro

hospitalité de Votre Altesse que je le dois d'avoir pu jeter un coup d'œil sur ce beau pays, en traversant rapidement la ligne des Karpates. J'ai vu les trois premières résidences de vos anciens princes, j'ai vu les trois évêchés de la Valachie, et j'ai parcouru cette belle série de monastères, dignes monuments de la piété et du bon goût de vos ancêtres. Je n'ai eu qu'à me louer des atentions toutes particulières et du zèle de Monsieur Nicolas Krezzoulesco, que Votre Altesse a bien voulu charger de m'accompagner, et qui a si bien su acquitter de sa mission, en vainquant même tous les obstacles que les intempéries mettaient à notre voyage (1).

En exprimant à Votre Altesse ces sentiments à l'égard de Monseiur Krezzoulesko, je ne puis passer sous silence la prévenante hospitalité de l'egoumen de Bistrica, qui m'a procuré le souvenir d'une des plus belles journées de mon voyage, ainsi que le zèle du préfet de Gorji, qui semble avoir le mieux compris et exécuté les ordres que Votre Altesse avait donnés pour accélérer mon voyage. (2).

En m'éloignant des frontières de la Valachie, je ne puis m'abstenir de souhaiter tout le bonheur à un pays qui par sa belle et vaillante race et par la fertilité de son sol vierge, que j'ai vu s'étaler devant mes yeux, semble être appelé à un grand avenir.

Recevez, Mon Prince, mes sincères remercîments pour les bons services par lesquels Votre Altesse a bien voulu faire faciliter mon trajet; et agréez l'assurance de ma haute estime.

Albert Pr. de Prusse.

Mehadia, 25 juillet 1858.

A Son Altesse le Prince
Alexandre Ghika, Kaïmacam de la Valachie.

O urmare a vizitei principelui Albert de Prusia fu decorarea lui Ghica cu *Vulturul Roșu*. Marele Vizir îl autorizează să-l poarte prin aceste rânduri:

(1) Dr. Nicolae Creţulescu avea la 1854 titlul de Clucer şi îndeplinia funcţia de director al Departamentului Internelor (Iorga, *Corespondența lui Știrbei Vodă*, I, București, 1904, p. 514, No. LV).

(2) Prefectul, «administratorul» pe care-l laudă Principele, e Anton C. Brăiloiu (Ștefulescu, *Istoria Târgu-Jiului*. Târgul-Jiului, 1906, p. 118).

www.dacoromanica.ro

Le 8 décembre 1858.

Sublime Porte. Grand-Vézirat. No. 1875.

Mon Prince,

J'ai eu l'honneur de recevoir et de soumettre à Sa Majesté le Sultan la lettre que vous avez bien voulu m'adresser pour demander l'autorisation d'accepter le grand cordon de l'Aigle Rouge, qui vient de vous être conféré par Sa Majesté le roi de Prusse.

J'ai aujourd'hui la satisfaction de Vous annoncer que Sa Majesté Impériale Vous autorise à porter les insignes de l'Ordre susdit, et je suis heureux de l'occasion de vous offrir, avec mes sincères félicitations, les assurances de mes sentiments d'amitié et de haute considération.

Aali.

Son Altesse le Prince Alexandre Ghika, etc., etc., etc., Bucharest.

XV.

In August 1858 se încheiară desbaterile, cari dădură Principatelor, ca răspuns la dorințele lor, Convenția dela Paris. Iată ce lămuriri dă despre dânsa fostul consul francez Poujade, care ținea pe fiica lui Beizadeà Scarlat și deci nepoata Caimacamului:

Paris, 22 August 1858. Poujade către Alexandru Ghica. Dă știri asupra actului privitor la Principate. Clausa privitoare la Căimăcămie. «Cette proposition faite par Fuad-Pacha au dernier moment a été enlevée, bien qu'elle eût surpris la plupart des plénipotentiaires; que pouvaient faire tous nos arguments contre la réunion des deux frères (1), de leur état-major, composé des Rustem, des Otetelechano et d'ailleurs: χρισοῦ λάχοντας *(sic)* ἅπαξ ἄπρακτος, λόγος. Toute fois les Stirbey et les Bibesco ne sont point satisfaits de l'élection telle quelle a été établie, et même malgré la Caïmacamie qu'ils ont obtenue, et, à cause de cette Caïmacamie, Votre Altesse sortira avec honneur et triomphe de la lutte.

Tâchez (??) de me faire part de toutes vos lettres et de toutes vos observations; je crois le moment venu pour faire des changements habiles dans l'administration. Vous avez deux mois devant vous: profitez-en hardiment!

Les Stirbey et les Bibesco veulent chercher à répandre le bruit que la France et la Russie sont d'accord pour les appuyer et que c'est à l'union

(1) Foștii Domni Bibescu și Știrbei. Cel d'intâiu era, după o scrisoare din același fond, în Pesta la 7/19 Maiu 1857 și avea legături cu mareșalul Coronini.

www.dacoromanica.ro

de ces deux Puissances qu'ils doivent la Caïmacamie qui a été instituée, mais cela est tout à fait faux et la France n'a témoigné aucune préférence pour ces tristes gouvernants, dont l'impopularité est aujourd'hui un fait notoire.

Le parti progressiste, qui ne peut plus douter aujourd'hui de son exclusion, s'unira a Votre Altesse.

On parle beaucoup ici du découragement d'Aali-Pacha et de son intention de se retirer du Vizirat: ce serait malheureux, surtout pour nous. Aali-Pacha est le seul haut fonctionnaire ottoman vraiment honnête homme, et il vous est très favorable. On parle de Riza-Pacha pour son successeur. Stirbey a entretenu avec lui une correspondance privée (1). L'ambition de Fuad-Pacha s'élève maintenant jusqu'au Vizirat, et il espère le conquérir s'il réussit à faire l'emprunt et à former une puissante société pour l'entreprise des chemins de fer dans l'Empire Ottoman. Il a envoyé à Londres Daoud-Oglou pour entamer les négociations relatives à l'emprunt. C'est une affaire qui présente de très grandes difficultés et qui, à mon avis, ne peut complètement réussir qu'avec l'appui du Gouvernement français. D'ailleurs, la Turquie n'a j'amais été plus bas dans l'opinion européenne ; il verra (?) que cela même peut amener une réaction.

Je renouvelle à Votre Altesse l'expression de mon entier dévouement et de ma très-haute considération.

Eugène Poujade.

Căimăcămia despre care vorbește Poujade socotindu-se numirea ei ca o biruință a partidei vrăjmașe lui Vodă Ghica, eră alcătuită din Ioan Manu, Emanoil Băleanu și Ioan Filipescu.

Fiu al unui Ban Mare, din vremea lui Ghica, Băleanu, Vornic, fost membru al Căimăcămiei reacționare din 1848, înălțat la Bănie, de guvernatorul rus, Generalul Budberg, ilegal, — face parte la 1850 din comisia pentru verificarea și lichidarea chitanțelor oștirii rusești de ocupație. El intră ca Ministru de Interne în Ministeriul format de Vodă Știrbei în acelaș an. In 1855 se vorbià de el ca de un candidat la Domnie.

Eră privit ca un raliat la guvernul noului Domn. (2).

Iancu Filipescu nu eră ginerele bogatului boier Alecu Nenciulescu și fratele cunoscutului zurbagiu din vremea lui Grigore Vodă

(1) In adevăr, găsim între hârtiile fostului Domn scrisori pline de laude pentru Rusia. V. *Corespondența* citată, pp. 536—7, 551.

(2) V. tabla publicației mele de documente privitoare la Vodă Știrbei.

www.dacoromanica.ro

Ghica, Mihăiță Filipescu, un boier căruia nu i se puteà venì de hac (1); acela, ministru de mai multe ori al lui Știrbei, se ziceà Ioan, nu Iancu, și el murise încă din 1854 (2). E însă acelaș ca și șeful Departamentului Visteriei din 1843, de subt Bibescu (3). Erà fiul lui Alexandru, adecă lui Alecu, zis *Vulpe*, care ajunse Mare Logofăt al Țerii-de-sus în 1827 și lucră și la Regulamentul Organic, fiind socotit, ca și Băleanu, drept un iubitor al Rușilor (4). Și acest Ioan a fost însă ministru al lui Știrbei Vodă.

Cât despre Manu, Ioan, fiul lui Mihalache, fusese Secretarul de Stat și unul din intimii aceluiaș Domn, cu toate că soția sa, Anicuța, erà din familia Ghica (5).

Deci socoteala lui Poujade nu erà de loc greșită.

XVI.

Lupta cu foștii Domni Bibescu și Știrbei începuse deci, și în legătură cu ea e acest răspuns al Porții:

Sublime Porte. Grand-Vézirat. No. 1825.

La 23 novembre 1858.

Mon Prince,

J'ai reçu la lettre que Vous m'avez fait l'honneur de m'adresser en date du 10 de ce mois pour m'exprimer les sentiments de fidélité dont vous avez été constamment animé envers Sa Majesté Impériale le Sultan.

En m'empressaut à vous réitérer l'expression de l'entière satisfaction de la Sublime Porte, je dois vous remercier aussi les communications que vous me faites sur la situation actuelle de Votre pays.

Le Gouvernement Impérial ne négligera rien pour empêcher toute déviation aux prescriptions de la Convention des Principautés, et j'aime à espérer que le concours de Votre Altesse ne lui fera pas défaut pour l'éclairer sur tout ce qui porte un caractère contraire à ces prescriptions.

(1) *Cronica lui Constantin Căpitanul Filipescu*, ed. Iorga, p. XXXVIII.

(2) *Corespondența lui Știrbei Vodă*, p. 514, No. LV.

(3) *Mărturii istorice privitoare la viața și Domnia lui Știrbei Vodă*, 1905, p. 664, No. XLV.

(4) *Cronica lui Constantin Căpitanul*, pp. XXXVII-VIII.

(5) *Studii și doc.*, VIII, Prefața, la familia Manu.

www.dacoromanica.ro

Veuillez agréer, Mon Prince, l'assurance de mes sentiments d'amitié et de haute considération.

Aali.

Son Altesse

Le Prince Alexandre Ghika, etc., etc., etc., Bucarest.

Nu trebue să uităm că Ghica nu mai erà Caimacam, potrivit cu prescripțiile Convenției.

XVII.

Alegerile de Domn se apropiau, și ele nu puseră pe acest Alexandru Vodă în fruntea României Unite.

El plecă deci îndată în străinătate și se așază la Torre del Greco, lângă Neapole. Acolo îl prinse moartea, de care ziarele noastre nu voiră să iea nici o știință. *Românul* tipări numai peste câteva zile după îngropare un articolaș de plângere al unei rude a fostului Domn și Caimacam, d-na Aurelia Ghica, născută Soubiran. Cu câteva luni înainte de sfârșitul său, la o vârstă înaintată (66 de ani), din Neapole, la 2/14 Septemvrie 1861, Alexandru Ghica deleagă ca procurator pe nepotul său Gheorghe, fiul lui Mihail Banul, în procesul început de «d. Moscu... în contra Mării Sale Prințului Miloșŭ Obrenovici și în contra nóstră» (1).

Cu privire la moartea lui, avem chiar depeșa din Neapole, dată la 20 [Martie] 1862, un ceas după amiazi, și sosită a doua zi, lui Gheorghe sau Iorgu Ghica.

Prince George Ghica.
Bucurest.

Reçu dépêche: transport doit se faire par Mer; prêtre russe consent venir. Envoyez par télégraphe quinze mille francs vite. Recherchez lettre détaillée.

Tide Ghica (2).

Ingroparea se făcù la București, cu o deosebită pompă, a cărei amintire fu fixată într'o gravură pe care am văzut-o într'o cameră din arhondaricul mănăstirii Căldărușani. Alexandru Ghica odihnește

(1) Cu litere latine. In față text francez, întărit de consulatul turcesc din Neapole.
(2) Aristide Ghica, o rudă mai de departe a Domnului.

www.dacoromanica.ro

subt un strălucit monument de marmură, lucrat în Italia, dar pângărit de inscripția într'o limbă străină, la mănăstirea Ghiculeștilor, Pantelimonul de lângă București, unde sunt astrucate și rămășițele lui Grigore Mateiu Ghica, cel de al treilea Domn din acest neam, mort în București și îmmormântat în ctitoria sa.

* * *

Lucrurile ca și oamenii din această epocă sunt astăzi cu desăvârșire în domeniul istoriei, și a sosit de sigur vremea să se strângă știrile asupra lor înainte de a se împrăștià și mai mult sau distruge documentele și scrisorile ce le cuprind.

www.dacoromanica.ro